

Alexandru Potcoavă
Viața și întoarcerea
unui Halle

roman

POLIROM
2019

Cuprins

Partea I. Undeva pe lume.....	5
Partea a II-a. Grădina doamnelor.....	285
În loc de final.....	337

„Am să revin“, i-am spus, mi-am recuperat actul de identitate și m-am dus să mă plimb prin jurul pieței până la 10, când am putut intra neîntrebat. Mi-am umplut atunci geanta cu ce mai rămăsese pe tarabele țărănilor, de unde chiar nu mai aveai ce alege.

Avantajul Juliannei a fost uniforma de Tânără Germană – văzând-o așa, niciun polițist nu s-a gândit să-i ceară actele, băieții cu svastici au salutat-o fluierând și vecinii au tăcut mâlc.

Am renunțat deci la cam orice, dar tot am avut brad de Crăciun împodobit cu ciocolate în forma sticlelor de *Franzbranntwein*, plătite lui Lázár *băcsi* cu cărți din bibliotecă. Sub pom am găsit fiecare un pulover, un fular sau o pereche de șosete croșetate de soție și, cu toții, un mic pachet de la Walter. Fiul meu ne-a trimis câteva fotografii cu el și logodnica lui și, special pentru mine, un suvenir de porțelan pe care e pictată arena Westfalenhalle din Dortmund. Walter îmi povestise că stadionul acesta, unde Max Schmeling a câștigat titlul de campion european la box în 1927, unde Hitler și-a ținut un miting electoral înainte de alegerile din 1932 și unde s-a construit apoi o pistă de ciclism pe care au pedalat în competiții și membrii clubului Sturm Hombruch, devenise lagăr de prizonieri, cu numele *Stammlager VI D*, pentru soldați polonezi și francezi, acum și pentru sovietici probabil. Suvenirul cu imaginea arenei sportive, cumpărat dinainte de război sau cine știe când, e o scrumieră.

Până la sărbători a mai fost însă ceva. Pe 13 decembrie m-am dus la un concert, dat cu ocazia împlinirii a o sută cincizeci de ani de la moartea „marelui compozitor german Wolfgang Amadeus Mozart“ – cum scria în invitația primită de la *Kraft durch Freude*. Această „Putere prin bucurie“ este o organizație înființată de naziști ca să se asigure că nemții nu se mai distrează oricum, de capul lor. Ca să-i țină

ocupați și laolaltă și în timpul liber, le stabilesc ei un program de recreere, musai cultural-educativ. Pe mine m-au chemat deoarece intrasem în agenda lor de adrese atunci când am cerut la Grupul Etnic German și mi-au aprobat să-i găzduiesc pe Walter și Rudi. Și m-am dus ca să mai ascult și eu un pic de Mozart.

Evenimentul de care vă zic s-a ținut în restaurantul Fabricii de Bere, ce-i primise în alți ani și pe comuniști. În deschidere a vorbit profesorul Hans Eck, susținând că „sufletul german oscilează între duritate și sentimentalism. Spiritul războinic și cel iubitor se împletesc în bărbatul care într-o mână ține sabia și, în cealaltă, lira. Suntem astăzi, aici, în avangarda protejării artei germane și-l celebrăm pe Mozart, geniul ce-a cuprins în opera sa sufletul nostru, dur ca oțelul la suprafață, duios în miez. Marea artă provine din cântecul născut de popor și se întoarce la el șlefuită ca o bijuterie. Să-i mulțumim lui Mozart, cel care prin arta sa ne-a arătat drumul pe care noi, ca neam, trebuie să mergem!”. După toată această cuvântare, a urmat opera într-un singur act *Bastien și Bastienne*, o parodie a genului idilă pastorală. Bastienne, o ciobăniță, se teme că iubitul ei, Bastien, și-a găsit pe alta, așa că fuge la Colas, vrăjitorul satului. Acesta o sfătuiește să-l trateze cu răceală pe băiat, care se lăsase prins în mrejele domniței de la castel. Dar Bastien vine și el degrabă la Colas, spunându-i cât o mai iubește pe ciobăniță, ca să aplece de la vrăjitor că fetei i-a răsărit altcineva în cale. Băiatul îl imploră să facă un descântec, ceva, să-i ajute, iar Colas mormăie o chestie lungă și fără noimă în latină. „Gata, v-am lipit la loc”, spune el, însă fata, care ascultase de după perdea, nu se lasă ușor. Îl chinuie o vreme pe Bastien, până ce băiatul amenință că-și pune capăt zilelor. Ciobănița îi râde în nas, dar iute îi și sare de gât. Moment în care li se alătură vrăjitorul și cântă toți trei de fericire. Sala s-a amuzat copios, mai ales că tânărul amorez a fost interpretat de doamna profesoară

Wilma Müller, ciobănița a fost debutanta Anni Roth, iar Colas, baritonul Hans Mokka, acompaniați de orchestra *Kraft durch Freude* condusă de Richard Oschanitzky.

A fost penultimul concert al nemților la care m-am mai dus. Ultimul s-a ținut pe 1 februarie 1942, într-o duminică, la Teatru, și m-am prezentat ca să-mi văd fata urcând întâia oară pe scenă, în corul *Singschar*. În deschidere, fanfara a intonat în premieră absolută marșul *Soldatengruß an Temeschburg*, ridicând sala în picioare. Compus de Friedrich Meyer, salutul soldătesc la adresa Timișoarei, în care erau laudate domnișoarele din urbe, a fost difuzat apoi iar și iar de postul german Radio Belgrad, care a impus și melodia *Lili Marlen*.

Cum am zis, am fost să-mi văd fiica. Dar, în afară de mine, câți dintre cei prezenți mai știau că în 1939, în acea sală, la o piesă a teatrului evreiesc din Cernăuți, în clipa când superba actriță Sidy Thal a apărut pe scenă, un legionar a aruncat o grenadă din balcon, omorând cinci spectatori și schilodind câteva zeci? Câți își mai aduceau oare aminte de conferința ținută acolo în 1931 de Vladimir Jabotinski, un lider al mișcării sioniste mondiale, la care au luat parte și conducători ai nemților din Banat, pe atunci o minoritate marginalizată, fără speranță, a cărei situație a fost asemănată de vorbitor cu a evreilor înghesuți odinioară în ghetouri? Iar șvabii s-au ridicat să aplaude.

Apoi a apărut pe scenă Julianna, în uniformă *Jungmädelbund*, a Tinerelor Germane sub paisprezece ani, s-a aliniat lângă colegele și colegii din cor și orchestră și au început cu *Es ist so schön Soldat zu sein*, „E atât de frumos să fi soldat”. Melodia i s-a dedicat generalului Hube, căruia *Führer*-ul îi acordase Frunzele de Stejar la Crucea de Cavaler pentru victoriile din Est.

Ce nu știau vecinii mei de scaun și nici măcar Julianna e de unde aveam rănile ascunse sub mânuși. Bășicile sparte usturau ca naiba, dar nu m-au oprit să aplaud în rând cu ceilalți.

„La zăpadă cu evreii!”, clamase ziarul nazist *Südosstdeutsche Tageszeitung* cu vreo două săptămâni înainte, pe 21 ianuarie. Toți evreii, care altfel pierdeau vremea la căldurică și împrăștiu zvonuri defetiste când armatele germane înfruntau gerul în Răsărit, să fie scoși pe străzi, să facă și ei ceva util pentru oraș. Articolul nu era semnat, deci îndemnul venea ca din partea întregii redacții, a jurnaliștilor ce-au aplaudat ca și mine concertul din sala Teatrului.

Și mai țin minte o știre din același număr de ziar, cu titlul „În ghetou nu le-a plăcut!”. Dedesubt scria că s-a finalizat cercetarea penală în cazul celor unsprezece evrei evadați din ghetourile de la Cernăuți și Chișinău și prinși la București, iar dosarul în care erau implicați și trei agenți de poliție, puși sub acuzare pentru complicitate, a fost înaintat instanței de judecată. Mita pretinsă fugarilor variase între 100.000 și 300.000 de lei. În așteptarea sentinței, fuseseră transportați înapoi.

Strigătul tipărit venea după ce pe 20 ianuarie un comunicat oficial anunțase deja sec că bărbații evrei erau obligați să presteze cinci zile de muncă de folos obștesc la curățatul zăpezii. În schimb, urma să primim o hârtie de culoare galbenă, care trebuia ținută în livretul militar. Pe cei găsiți ulterior fără acea adeverință și pe cei ce nu s-ar fi prezentat îi păștea primul batalion de muncă evreiesc din Transnistria, care avea să fie alcătuit în primăvară. La orice neregulă în obținerea dovezii, evreii respectivi urmau să fie expulzați din țară, iar funcționarii corupți, dați afară din slujbă. Acest avertisment arăta încă o dată că exista mereu o cale să te înțelegi cu autoritățile române, cu unul sau altul dintre angajații lor, dacă aveai ce împinge.

Însă eu nu mai aveam ce împinge, în afară de zăpadă. Așa că m-am dus la Centrul de Recrutare cu lopata pe umăr și am fost repartizat pe o stradă din Timișoara. Da, mi-au cerut să vin cu ea. Nu chiar de acasă, ci de la băcănia lui Lázár *bácsí*. Isteț bătrânul! De cum s-a emis comunicatul,

s-a aprovizionat și într-o singură zi a vândut o sută. A mea m-a costat *Romanul secolului viitor* de Jókai Mór, în două volume. Cam scumpă, însă asta a fost situația. Singurii ce aveau o asemenea unealtă erau portarii clădirilor, că doar nu chiriașii. Era treaba portarilor să elibereze căile de acces și să le presare cu nisip sau cenușă. Preferau cenușa, căci altfel stricau pământul din straturile de flori. Dar aleile și curțile interioare au rămas la fel de curate în acele zile, semn că portarii și-au ținut lopata. Pe de-o parte, oricum nu puteau s-o împrumute la toți cei siliți să iasă-n stradă, iar pe de alta, nimeni nu le-a cerut-o. Am fost la băcănie și ne-am cumpărat, iar Lázár *bácsí* ne-a făcut hatârul să le luăm dimineața la 6, să le depozităm acolo în pauza de prânz, între 13 și 14, și apoi, după ora 18, să i le aducem iar, până a doua zi. Nimeni n-a vrut să riște să-l vadă vecinii sau măcar portarul intrând cu lopata în casă. Ba, unii au mers până acolo încât și-au păstrat mănușile pe mâini și la masă, pretextând față de copii și neveste că le-a intrat gerul în oase cât s-au învățit prin oraș să afle ce mai transmite *Mundfunk*-ul. Eu însă nu i-am ascuns soției realitatea, în timp ce Julianna a văzut pe pielea mea că nu-i deloc ușor să spargi bușteni cu toporul, treabă pe care înainte o făcea Katy, dar palmele ei erau bătătorite. „Lasă, bine că avem lemne”, îi ziceam fetei, și apucam strâns tacâmurile. Iar la Teatru am purtat și eu mănuși. Oricum era frig în sală, așa că nu s-a mirat nimeni. Dimpotrivă, cei mai mulți purtau.

Am fost repartizat pe bulevardul Carol I, care duce din Iosefin până la podul Traian, spre centrul orașului. Încărcam nămeții în căruțe și-i transportam la râu, unde-i descărcam, apoi o luam de la capăt. Arătam toți ca unul, cu pălăria coborâtă pe frunte, fularul ridicat peste nas și paltonul care ne incomoda teribil la genunchi, când împlântam lopata în zăpada înghețată, și la umeri, când săltam brazdele murdare în căruță. Oricât ne mascaserăm chipul, tot simțeam nevoia

să ne întoarcem cu spatele la trecerea fiecărui tramvai. Prin geamurile aburite, alte mânuși ne făceau semne, salutând sau curățând sticla ca să putem fi văzuți mai bine.

Ne supravegheau câțiva jandarmi, care mai coborau uneori din mașina lor să-și dezmoștească picioarele. Unii căscau ca treziți dintr-un pui de somn, alții urlau ca după o partidă pierdută de cărți, și mereu se găsea cineva în apropiere să le strecoare ceva, să fie iarăși pace o vreme.

Într-o după-masă, pe la sfârșitul programului, eram în vârful căruței și lopătam zăpada în râu când m-am trezit cu împunsături în șale. M-am îndreptat de spate și le-am simțit și între omoplați. „Ce-o mai fi și asta?“, mi-am zis, apoi mi-a zburat pălăria. M-am răsucit în loc, cât pe ce să cad în fund, și i-am văzut pe frații mei aliniați la mică distanță. Câțiva se aplecaseră să adune zăpadă în palme, alții rotunjeau bulgării, iar Sándor era cu brațul în aer, gata să arunce din nou.